

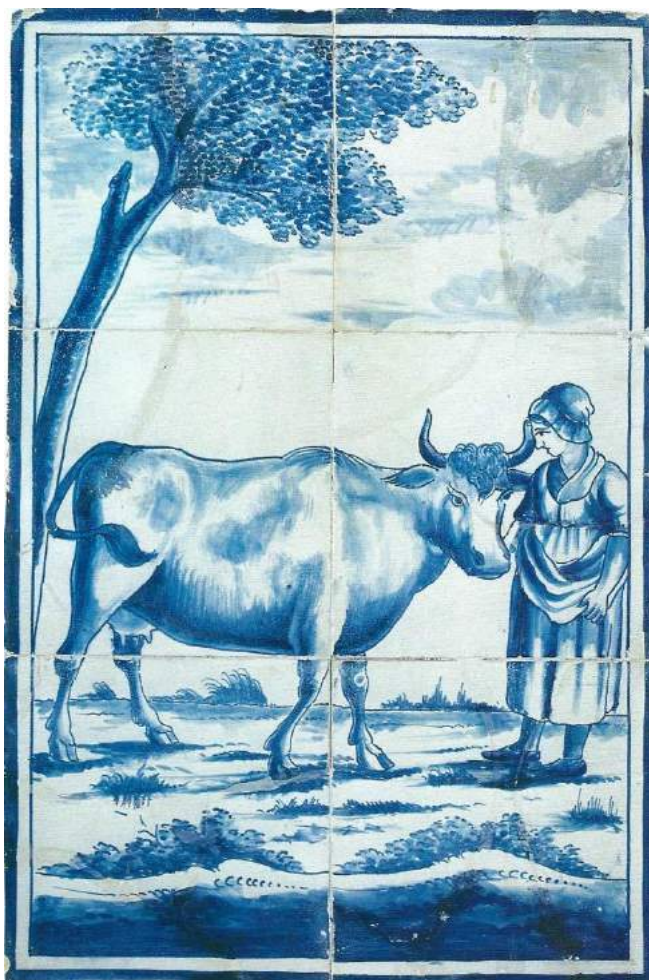

VOORAF

DICK DE JONG

Slechts één reactie leverde 'de vooraf' in de november-editie op, maar die was dan ook hevig. Ik kreeg het verwijt dat ik me niet moest bemoeien met zaken waar ik geen verstand van had. Want die CO² uitstoot die de koeien produceren is in het geheel van de uitstoot zo minimaal, dat dit geen enkele invloed heeft. Dat klopt helemaal. Mijn opmerking was dan ook niet anders bedoeld dan als opstapje om te vertellen dat er tal van andere grote en dus ernstige veroorzakers zijn. Maar het is in onze huidige samenleving zo dat je natuurlijk niet de auto's en de vliegtuigen en al die buitenlandse die zich nergens iets van aantrekken de schuld kan geven... Dat ligt te gevoelig, want daar draait onze economie op. Dat die koeien in die groeiende economie ook een belangrijk aandeel hebben, telt dan even niet. Toch zullen er minder koeien gaan komen, maar dan door een heel andere oorzaak. Maar laten we voorlopig maar eens even afwachten wat het nieuwe jaar ons gaat bieden. De kerstdagen staan voor de deur. De melkbussen voor het carbidschieten zijn ongetwijfeld al gereed gezet. Weet de regering dat dit ook CO² uitstoot geeft?

KOEIEN OP TEGELS

In vroeger tijd werden er in huizen, gebouwen en ook boerderijen vaak afbeeldingstegels aangebracht. Dat had een belangrijke functie: die van informatieoverdracht.

Boeken waren er nog nauwelijks op het platteland. De Bijbel was veelal het enige boek dat in de boerderij te vinden was en daar stonden geen plaatjes in.

Door afbeeldingen te laten aanbrengen op de tegels kon iedereen kennismaken met zaken van elders. Bootjes, huizen, molens onbekende beesten en nog veel meer. Vaak bleef men ook dicht bij huis en werden er koeien op gezet, uit trots....

HET RAAMKOZIJN

Om in de gebouwen - ook de huizen - binnen ook licht te hebben bracht men vensters aan. Openingen in de muren, waardoor licht naar binnen kon treden. Dat waren in eerste instantie niet afgesloten verticale openingen, waar weer en wind invloed op hadden. Het woord venster stamt uit de Romeinse Tijd. De huizen waren toen niet naar buiten gericht, zoals nu, maar juist naar binnen. Dat had te maken met het warme klimaat, waarbij men de invloed van de zon buiten wilde houden. Binnen was het atrium (de ruimte achter de entree) en het perystilium (de centrale ontvangstruimte). In de buitenmuren zaten toen maar een paar vensters. Dat woord venster is ontleend aan het Latijnse fenestra. Dat waren smalle openingen. In de Gothiek sprak men dan ook van augodauro (oogdeur) en in het Noors kent men vinsdauga (windoog). Aan dit laatste is het Engelse woord window ontleend. In die tijd moest de zon vooral buiten gehouden worden.

Die eerste vensters waren niet meer dan eenvoudige verticale openingen in de muur. Als men om de tocht te weren die vensters van glas wilde voorzien, moest er een voorziening komen, om dat glas in vast te zetten. Dat werd het kozijn. Dat was een raamwerk, van oorsprong uitgevoerd in bak- of natuursteen, later in hout. Daarin plaatste men in eerste instantie het glas in lood. Dat moest wel op die manier, want men was niet in staat grotere stukken glas te verkrijgen, dus moest men de kleinere delen aan elkaar hechten met lood. Kozijn komt uit het Frans, waar cassijn of cassin raamwerk of frame betekent. Dit komt weer van casse, zoals men vroeger een reliekenkistje noemde, wat in feit ook uit een raamwerk bestond.

Dat glas werd in de vroege middeleeuwen uit ronde glasplaten gesneden. Om hierbij zo min mogelijk glas te verliezen sneed men er ruitjes uit, van ongeveer 8 x 12 cm. Vanwege hun vorm werden die stukjes glas ruiten genoemd, waarvan ons woord ruit nog afstamt. Bij dat glas in lood was men in staat om een breedte te verkrijgen van maximaal 60 cm, anders werd het geheel te slap. In de zestiende eeuw werd er een nieuwe techniek van glasblazen ontwikkeld, waarbij men in staat was om in plaats van ronde platen rechthoekige vormen te maken. De stukjes glas werden toen niet langer ruitvormig maar rechthoekig gesneden. Ze konden ook wat groter worden, zo'n 10 bij 15 cm. De basis van de latere roedeverdeling. De naam ruit bleef echter tot op de dag van vandaag gehandhaafd.

Intussen was men het glas in lood in het kozijn in een raamwerk gaan plaatsen, wat veel meer stevigheid gaf. Hierdoor ontstond het woord raam, wat omlijsting

met glazen venster betekent. Denk hierbij aan geraamte, een houten voorwerp om doeken op te spannen, zoals we dat bij schilderijen kennen. Het woord venster is sindsdien steeds meer naar de achtergrond verdwenen en bestaat thans alleen nog als 'schrijfwoord'. Het verschil in gebruik van de woorden raam en venster is bij onze zuiderburen minder duidelijk. Daar gebruikt men ze door elkaar. Om koude en wind te weren werden er houten luiken aangebracht. Het woord luik hangt samen met sluiten, denk bijvoorbeeld aan oogluikend, met dichtgeknepen ogen. Het Engelse woord lock voor slot houdt hier verband mee.

Uit: Huis, tuin en keuken: Maarten Jan Hoekstra

SUBSIDIE RIJKSMONUMENTEN

Eén van de doelen van Boerderij & Erf Alblasserwaard-Krimpenerwaard-Vijfheerenlanden is het vinden van een passende herbestemming voor boerderijen, die niet langer een boerenbedrijf huisvesten. De provincie Zuid-Holland heeft thans een stimulerende subsidiemogelijkheid in het leven geroepen voor eigenaren van rijksmonumenten die hun monument willen restaureren. Daar vallen ook boerderijen onder.

De provincie trekt zich het lot aan van de rijksmonumenten met een restauratiebehoefte. Daarom komt er een provincie subsidie beschikbaar voor de restauratie en herbestemming van deze door het rijk geregistreerde monumentale gebouwen.

Met deze subsidieregeling heeft de provincie meerdere doelen voor ogen:

- Stimulering van blijvende investeringen in rijksmonumenten.
- Werkgelegenheid en vakmanschap in de restauratiemarkt bieden.
- Herbestemming van rijksmonumenten bevorderen.

Subsidie voor herbestemming kan alleen worden verstrekt bij de restauratie van het monument. Voor het doen van subsidieaanvragen in dit kader is de periode 1 december 2018 tot 1 maart 2019 opengesteld.

Er kan subsidie worden aangevraagd voor maatregelen ter verbetering van de toegankelijkheid en duurzaamheid van het rijksmonument. Er zijn aanvraagformulieren beschikbaar, evenals een speciale begrotingsformulier. Bij de vaststelling van de Najaarsnota besluit de provincie hoeveel budget in 2019 beschikbaar is.

Op rijksmonumenten die oorspronkelijk zijn gebouwd als woonhuis is deze subsidieregeling niet van toepassing. Eigenaren die een subsidie hebben ontvangen voor restauratie mogen binnen 3 jaar een herbestemmings-subsidie aanvragen.

Meer informatie over de regeling, de procedure rond een aanvraag, (tussentijdse) verantwoording, meldingsplicht en vaststelling van subsidies vindt u bij de provincie: zuidholland@pzh.nl of per telefoon via 070-4416622. Om in aanmerking te komen voor subsidie moet u aan een aantal criteria voldoen. Er wordt o.a. gevraagd om een omgevingsvergunning, een onderbouwing van de noodzaak van de restauratie en een onderbouwing van de kosten. Het moet gaan om ingrepen van meer dan € 100.000.

Drie rijksmonumentale boerderijen.

Boerderij en Erf AKV kan een helpende hand bieden bij het beoordelen of deze subsidiemogelijkheid in uw situatie van toepassing is. Ook bij het indienen van aanvragen kan de stichting hulp bieden. Daarbij schakelt de stichting een deskundige in, Bureau Helsdingen in Vianen. Wilt u meer weten over deze assistentie of beoordeling, neem dan contact op met Boerderij & Erf AKV: Sluis 57, 2964 AT Groot-Ammers, e-mail secretariaat@boerderijenerf.nl, telefoon 0184-661425. Zie voor meer informatie over de stichting de website: www.boerderijenerf.nl.

GRONDGEBRUIK KRIMPENERWAARD

De grootschalige ontginning van het westelijke deel van ons land in de middeleeuwen was vooral bedoeld om in de behoefte aan akkerland te voorzien. Er moest ruimte komen om voedsel te telen voor de groeiende bevolking. Ook de kleiige veengrond van de Krimpenerwaard werd in eerste instantie als akkergrond in gebruik genomen. De boeren teelden er onder meer haver en gerst. Waarschijnlijk was dit akkerland direct achter de boerderij gesitueerd en bevonden zich daarachter weilanden, terwijl het meest ver gelegen stuk van de gronden achter de boerderij wellicht woest bleef en in eerste instantie voor hakhout werd gebruikt. Later werd dit als hooiland in gebruik genomen.

In oude documenten uit de veertiende eeuw staan aanduidingen van landgebruik als hophoven, kooltuinen, grienden, boomgaarden en wijngaarden. In de Informatie uit 1514 vermelden de meeste dorpen in het gebied als bronnen van bestaan landbouw (veelal onder meer hennep), veeteelt, visserij en vogelarij.

De voortdurende daling van het maaiveld bemoeilijkt de akkerbouw steeds meer. Het gevolg was dat men net als in de Alblasserwaard genoodzaakt werd om geheel over te stappen op veeteelt, hoewel er vooral in de begintijd nog wel een akkertje voor graan behouden zal zijn.

Melkveehouderij komt in het gebied in die tijd nog maar weinig voor. In de achttiende eeuw is er op veel boerderijen sprake van wetweiderij. Daarbij werden jonge runderen gefokt die na twee tot drie jaar werden verkocht aan welvarender boerenstreken.

Uit verschillende bronnen is duidelijk dat de hennep een belangrijke bron van bestaan vormde. De teelt kwam veelvuldig voor, er werden veel hennepstengels verkocht en er waren hennepwerven met een lijnbaan. De zeventiende eeuw, toen de Nederlandse scheepvaart sterk in belangrijkheid toenam, was het hoogtepunt van de hennepsteelt. In de achttiende eeuw ontstond er een sterke concurrentie uit de Oostzeelanden. De komst van staalkabels en de opkomst van de stoomvaart tegen 1900 maakte een einde aan de grootschalige hennepsteelt, die op individuele basis nog tot 1960 hier en daar werd beoefend.

Daarnaast werd er ook vlas geteeld, maar cijfers hierover ontbreken nagenoeg.

Wel schrijft men over vlasland, vlaskopers en vlasschippers.

Na 1850 kwam de melkveehouderij op, mede gestimuleerd door de import van goedkope voedergranen. De groei van de kaasmakerij was de volgende stap. Het bijproduct van de kaasmakerij, de wei, zorgde voor een groeiende belangstelling om varkens te gaan houden.

Daarnaast is in de Krimpenerwaard al vroeg gestart met het steken van turf. Maar zo grootschalig als in de noordelijker gelegen gebieden is het nooit geworden. Van groot belang was de kleiwinning langs de Hollandse IJssel, waar men ijsselsteentjes bakte. Al in de veertiende eeuw waren er hier en daar tot steenplaatsen uitgegroeide kleiputten. De klei werd buitendijks gewonnen, terwijl de steenplaatsen zich binnendijks bevonden. De gele ijsselsteen was een zeer gewild product bij de bouw van huizen en andere gebouwen in zuid- en west-Nederland. In 1494 had Haastrecht acht steenplaatsen en 35 jaar later zijn dit er al twaalf. Maar ten tijde van het rampjaar 1672 werden de meeste Haastrechtse bedrijven verwoest. Die slag kwam men niet te boven. Wel kwamen er elders steenplaatsen, zoals in Gouderak, Ouderkerk en Krimpen. Rond 1850 waren er in het hele gebied achttien. Maar de concurrentie van de grotere steenfabrieken langs de grote rivieren elders was moordend. En toen in 1901 de Woningwet kwam, eiste deze een groter formaat en betere kwaliteit steen.

Intussen was men op diverse plaatsen overgegaan tot de aanleg van grienden. Hier werd snij- en hakhout geteeld, voor het maken van hoepels, die nodig waren voor de talloze vaten voor de in opkomst zijnde levensmiddelenindustrie. Maar ook manden werden van wilgenhout gemaakt, evenals fuiken voor eendenkooien. Die laatste kwamen in het gebied ook veelvuldig voor.

SINTE KATRIJN MELKEN

Al eerder is in deze nieuwsbrief iets geschreven over deze oude traditie. Met het huidige klimaat, waarbij het steeds langer warmer blijft, zijn koeien in de wei eind november, begin december niet altijd meer een bijzonderheid.

Het gaat er bij het Sinte Katrijn Melken om dat als de koeien op 25 november nog in de wei staan ze mogen worden gemolken door iedereen die dat wil. Die melk mocht worden meegenomen voor eigen gebruik. Het werd niet alleen toegestaan, de boeren spoorden hun knechten aan erop toe te zien dat dit kon en op een nette manier gebeurde. Vooral ook omdat er zogenaamde melkstroppers in die tijd van het jaar de weilanden onveilig maakten en soms veel schade aanrichtten.

De traditie van Sinte Katrijn melken is genoemd naar een Roomse heilige, Catharina van Alexandrië, die rond het jaar 300 heeft geleefd. Al heel vroeg was zij in de agrarische wereld bekend. Boeren vroegen haar op plekken waar het gewas niet wilde groeien de grond vruchtbaar te maken. Die onvruchtbare stukken werden wielen genoemd. Daaraan heeft de bijnaam van de gewone koekoeksbloem haar naam te danken: katrienewiel.

Van het Katrijnmelken is vrij veel bekend. Langs de Lek en vooral in de Lopikerwaard was het gebruik dat op de feestdag van Catharina de boerenmeiden aan een nieuw werkjaar begonnen. Ook was daar in dat gebied het zogenaamde Katrijnmelken of Trijnsmelken in zwang. Niet alleen de armen zelf kwamen dan 's morgens vroeg naar de weilanden om de koeien te melken. Er waren ook anderen, die vervolgens van de melk boter en kaas maakten en dat uitdeelden aan de armen mensen. In de vorige eeuw was het gebruikelijk dat in Giessen-Nieuwkerk op

Sint Catharina kaasjes werden uitgedeeld onder de armen. Het eten uitdelen aan armen tegen de kerstdagen stamt weer af van dergelijke activiteiten. Men liet ze meedelen in al het goed dat het afgesloten seizoen hun had gegeven. Feitelijk is het Katrijmelken zelf ook al een offergave.

Het is echter zeker geen traditie, die alleen in Zuid-Holland plaats had. In Friesland, Twente en ook in Vlaanderen kwam dit voor. En overal gebruikte men hetzelfde rijmpje: Met Sinte Katrijn, moeten de koeien aan de lijn.

Dit gebruik is al in de middeleeuwen ontstaan om armen te helpen. Om misbruik te voorkomen waakten de boerenknechten in de weilanden. Hierbij kwam het nogal eens tot hevige gevechten.

De drie dagen voor en de drie dagen na 25 november werden 'borreldagen' genoemd. Dat heeft niets met sterke drank te maken, maar met de tijd van het jaar. Als er dan nog gewas werd gezaaid zei men dat dit terugborrelde uit de aarde. Ook slachten deed men niet meer in die tijd, want het spek zou de pan uitborrelen. Dat slachten moest dan al gebeurd zijn. Zowel dat van de koeien in de wei, het nog zaaien of het nog slachten geeft dus aan dat men op 25 november te laat zou zijn. Het verwijst eigenlijk naar luie boeren, wordt ergens geschreven.

De viering van de feestdag van Catharina ontwikkelde zich tot een bedelfeest. Nog tot in de tweede helft van de negentiende eeuw gingen kinderen van deur tot deur en zongen dan bedelliedjes, zoals:

*Wij komen al rond Sinte Katriene
Wij hadden zo geerne wat boekweitbloem
Wij zullen ze lustelijk vieren
Al op 'n zalige maniere,
Gelijk wij verleen jaar hebben gedaan,
Huis voor huis al afgegaan,
Ter ere van Sinte Katriene*

Hierbij is al snel een link gelegd met Sint Maarten en met Oudejaarsdag, waarop ook kinderen de deuren langs gaan en liedjes zingen om snoep of wat muntjes op te halen.

Overigens was er in Noord-Holland eind achttiende eeuw ook sprake van Sinterklaasmelken, vergelijkbaar met het Trijnsmelken. Dat legt weer een verbinding naar ook elders voorkomende tradities waarbij het burgerlijk armenbestuur aan de armen rond die tijd taaitaipoppen uit deelden.

VRIJWILLIGERS NODIG

Bij de realisatie van de projecten is de inzet van vrijwilligers onontbeerlijk. Het bestuur rekent erop dat een aantal van u zich aanmeldt voor het verrichten van hand- en spandiensten. Wat die precies zijn, bespreken we uiteraard. U wordt ingezet bij werkzaamheden die u liggen en waar u plezier aan beleeft.

U kunt zich aanmelden bij het secretariaat en dan ontvangt u een uitnodiging voor een gesprek en voor overleg.

CADEAU-IDEEËN

- **HOEVE - HOFSTEE - HERBESTEMMING**
Een fotoboek met begeleidende tekst over boerderijen in de AV. In het boek gaat het over de mogelijkheden die er zijn om de boerderijen te herbestemmen in een nieuwe functie. Foto's Evert van Lopik en tekst Dick de Jong. € 14,95, 100 pagina's ISBN: 9789080803879
- **DE BOERDERIJ HET BEHOUDEN WAARD**
Een boek van Meine Mollema dat boerderijeigenaren en plattelandsbewoners duidelijk informeert over de juiste wijze van restaureren, verbouwen, onderhouden en isoleren. Met veel foto's en voorbeeldtekeningen. 108 pagina's, € 14,95 ISBN: 9789080803800
- **DE STEE VAN SAAN VAN PIETERE**
Verhalen over het boerenleven van Hans Mouthaan en oude zwart-wit foto's over het boerenwerk. 96 pagina's € 14,95. ISBN 9789080803886
- **BOER EN BOERDERIJ**
Huib de Kok beschrijft in dit rijk geïllustreerde standaardwerk op boeiende wijze de vele facetten uit het leven en het werk van de boeren in de streek. Ook gaat het over de boerderijen, de boerengezinnen, het boerenwerk en het sociale leven. Een boek dat elke liefhebber van de streek moet lezen. 352 pagina's € 35,00 ISBN: 9789080803855

De boeken zijn te koop de verschillende boekhandels, bij het secretariaat en in Museum De Koperen Knop. U kunt ze ook toegestuurd krijgen, maar dan betaalt u wel de verzendkosten.

BESTUUR EN WERKGROEPLEDEN WENSEN U ALLEN

GOEDE KERSTDAGEN
&
GELUKKIG NIEUWJAAR

**KOOL &
VAN DEN
TOREN**

- deskundig
- vertrouwd
- persoonlijk

Dé makelaardij van de Alblasserwaard

Dorpsstraat 65a 2969 AD Oud-Alblas t 0184-691565 e info@koolvandentoren.nl

WWW.KOOLVANDENTOREN.NL

De Koning & Witzier
de makelaars voor vrijstaand wonen

**WIJ ZIJN ALS MAKELAAR GESPECIALISEERD
IN "VRIJSTAAND WONEN"**

Regelmatig verkopen wij ook monumentale boerderijen. Wij vinden het belangrijk dat een koper "gevoel" heeft bij de aankoop van zo'n boerderij. Als koper en verkoper samen belangstelling hebben voor oude details, is een voorspoedige verkoop vaak het resultaat.

Wilt u uw boerderij verkopen?
Neem dan vrijblijvend contact met ons op.

De Koning & Witzier
de makelaars voor vrijstaand wonen

Oosteinde 32, 3466 LB Waarder
Telefoon 0348 - 502 224
Westwal 34, 4141 AP Leerdam
Telefoon 0345 - 599 394

funda NVM-WONEN

www.koningwitzier.nl

Lakerveld
ingenieurs- & architectuurbureau

herbestemming, restauratie, renovatie & nieuwbouw

Roosdijk 10 • 4222 PL Pijnacker • T 0183 262402 • E info@lakerveld.nl
P.O. Box 200711 • Rotterdam 3011 AA • T 06 438 572 • WWW.LAKERVELD.NL • 1906 79 • NL-KANALIS

WWW.LAKERVELD-ROOSDIJK.NL

Herbestemming Maria Johanna Hoeve Noordeloos

UITSMIJTER

Detail van een ooit voorkomend alledaags beeld op vrijwel elke boerderij.

REDACTIE & SAMENSTELLING
Dick de Jong - Bureau Tekstwerk

REDACTIEADRES:
Buitendams 51 3371 BA Hardinxveld-
Giessendam 06-22845889 djtekst@planet.nl
www.bureau-tekstwerk.nl

FOTO'S
Collectie Boerderij & Erf AKV, Bureau
Tekstwerk en anderen.

BOERDERIJ & ERF
alblasserwaard - vijfheerenlanden

secretariaat: Sluis 57 2964 AT Groot-Amers
0184-661425 06-53759618
secretariaat@boerderijenerf.nl www.boerderijenerf.nl